

גליון מיוחד
לבין הזמנים
תשע"ז

דפי עיון

חידודי חושן משפט לימי הנופש

גליון תשע"ז

לפנינו כמה שאלות מעניינות לדיון ולפלפול בימי הנופש, גם ביציאה
מהשיגרה, לקיים "וקווי ד' יחליפו כוח..."

כמובן שאין כאן שום דבר להלכה, וכן אין אחריות על נכונות הדברים, מה שנכתב נעשה בקצרה ולפעמים רק ברמז, ובוודאי שניתן לשלול או להראות צדדים אחרים, כדרכה של תורה...

- א. שפך שמן על הכביש וניזק בעצמו.....
- ב. אפוטרופוס קנה קבר יקר
- ג. רשות לדבר בפלאפון לחו"ל.....
- ד. תוספת שימוש בגנרטור שבת.....
- ה. הרחקת השבת אבידה בידיים
- ו. קניית בגד בערב ר"ח אב
- ז. דבורים בנופש במירון
- ח. אמריקאי שמכר חדר אחד פחות
- ט. הופעה בעזר מציון למקבלי כרטיסים אישיים
- י. גנב סידורים מהכותל המערבי.....
- יא. מזגן שמפריע לאחר הבניה
- יב. שניים ששכרו דירה עם סוכה
- יג. מי קודם בתור לנדנדה.....
- יד. מה משמעות המילים "באיזור שיכון ג'"
- טו. מחלוקת עובד ומעביד לגבי פיצויים
- טז. החליף מכונית גדולה בקטנה ונגנבה הקטנה
- יז. החזרת עגלת ילדים ומחילה על המחיר

ד פ י – ע י ו ן

ב

א. שפך שמן על הכביש וניזק בעצמו

בעל מוסך שפך שמנים על הכביש, ומכונית החליקה והזיקה למכוניתו של בעל המוסך. האם המחליק חייב?

- אפילו אילו המחליק היה מזיק מכונית של אחר – היה פטור, כי בוודאי שהוא אנוס.
- ועוד, שיש כאן נזקי כלים, וממילא גם בעל הבור – שופך השמן – פטור על כלים.
- ויותר נכון לומר: דין זה לא שייך כלל לנזקי בור, כי הבור רק גרם לאדם להזיק, ולא שהבור הזיק בעצמו.
- ומה שבעל הבור, שופך השמן ברה"ר, הוא זה שניזוק – זה רק לקיים "גמולו ישיב בראשו" (כנגמרא במסכת בבא מציעא דף ק"א).
- ואפשר להמליץ עליו את הגמרא (במסכת בבא קמא דף ג): ת"ר: לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים. מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרשות הרבים. ומצאו חסיד אחד, אמר לו: ריקא – מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך? לגלג עליו. לימים נצרך למכור שדהו והיה מהלך באותו רשות הרבים ונכשל באותן אבנים. אמר: יפה אמר לי אותו חסיד: מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך...

ב. אפוטרופוס קנה קבר יקר

שמעון הוא אפוטרופוס של ראובן, והנה ראובן נפטר, ושמעון שומע שעומדים לקבור אותו בקבורת קומות. אמר שמעון – לא ייעשה כן במקומו, והלך וקנה מכספי העיזבון חלקת קבר בקבורת שדה, ושילם 48 אלף שקל. עתה תובעים אותו היורשים, שיחזירו להם סכום זה, שכן היה אפשר לקבור אותו בחינם בקבורת קומות, שהיא גם כשירה. מה הדין?

- טענת היורשים היא כלפי האפוטרופוס, שבוודאי לא הוא היה יכול להכריע בשאלה זו, כיוון שמרגע המיתה תפקידו כאפוטרופוס הסתיים. וא"כ – בנצלו את זכות החתימה שיש לו בחשבונו של ראובן, ובהוציאו ממון שלא כראוי – הרי הוא גזלן.
- ועוד: טענתו של האפוטרופוס היא להיפטר מדין "זכין", שזיכה לחברו קבורה נאה יותר.
- אלא שכאן אין זה דין "זכין" רגיל, שכל זכות לאדם אחר היא מדין "זכין לאדם", שאחד נותן מממונו לשני כדי לזכותו, אבל זכות שאדם מזכה לשני מממונו של השני – אין זה "זכין לאדם" אלא "זכין מאדם" (בכקצות החושן סימן רמ"ג), ויש בזה אריכות (יעוין באחיזרז (חלק א-כה) וברעק"א (בגליון הש"ס במסכת בבא מציעא דף כב). ובחנם סופר (אבן העזר סימן י"א) שחלקו על קצות החושן בזה, אלא שבחזון איש (אבן העזר סימן מ"ט-יא) ובבאר יצחק (סימן א ענף ד) כתב שבמקח, שמקבלים כסף בתמורה, אזי אין הבדל בין "זכין לאדם" ובין "זכין מאדם").
- ובקצרה: יש ליורשים שתי טענות: א. אין לך סמכות: מי שמך להוציא ממון לאחר שנגמר תפקידך. ב. טעות בשיקול הדעת: מדוע הוצאת ממון על דבר שאפשר היה להשיגו בחינם.
- לגבי הטענה הראשונה (טענת הסמכות): אין צדק בטענתם, שכן ממנו של אדם משועבד להוצאות הקבורה של עצמו עוד לפני הירושה. וא"כ מה שהוציא לא היה מדין אפוטרופוס, אלא מדין כל אדם שנדרש ויכול לעשות עם הנפטר חסד בממונו של הנפטר.

ד פ י - ע י ו ן

- **ולגבי הטענה השניה** (טענת השיקול הבלתי נכון): ישנן קבורות שונות, וכל אחת מכובדת או מבוזה יותר מחברתה, עפ"י קריטריונים הלכתיים, יש המתירים קבורה בקומות ויש השוללים, ואפשר לומר שיש הידור לקבור קבורת שדה, אבל מעיקר הדין – מי שקובר בקומות – יש לו על מי לסמוך, הגם שקבורה זו היא בדיעבד. כאשר קוברים אדם – **חייבים לקבורו לפי כבודו**, וכמו שברור שאם יש קבורה **רגילה בתשלום**, וקבורה **בחינם בקלקיליה** – לא נאמר שייקבר שם, העיקר שזה בחינם... כך גם יש לבחון את הנהגותיו של הנפטר שלפנינו: אם מדובר על ת"ח גדול – בוודאי שאין זה לפי כבודו להיקבר בקבורת קומות. ואם מדובר בנפטר שבחיו לא היה שומר מצוות כראוי, ולא הקפיד על כל הדקדוקים – א"כ קבורה בקומות נחשבת כשירה ולא מהודרת – וכך הנהיג את חיו תמיד וזה מה שראוי לו, ומי שהוציא יותר (ומאד קשה להגיע לאומדן ברור בזה) – ייתכן שאכן **גזל את היורשים** בחלק הנוסף.

ג. רשות לדבר בפלאפון לחו"ל

ראובן הוא בחור שנסע באוטובוס עם האברך שמעון. ובמהלך הנסיעה שאל את שמעון אם יש לו שיחות חינם בפלאפון, ונענה בחיוב. ושאל אם יכול לשאול את הפלאפון לשיחה וקיבל בשמחה. אח"כ ראה שמעון שראובן דיבר בפלאפון שיחה לחו"ל, ומאחר שזה מחוץ לתוכנית – עלתה השיחה הזאת ממון רב. עתה תובע שמעון מראובן שישלם לו את עלות השיחה. מה הדין?

- יש צד לומר שראובן צריך לשלם את עלות השיחה, כי האומדנא היא שמתן הרשות לשוחח היא לגבי השיחות בארץ, שאינן עולות כסף למשאל. ומאחר שרוב התוכניות מאשרות שיחות חינם רק בתוך הארץ – מסתבר ששיחה לחו"ל היא מעבר למתנתו של שמעון לראובן.
- ומה ששמעון טוען, שקיבל רשות שלא היתה בה הגבלת מקומות – אפשר לדחות בתרתי: א. לרוב האנשים אין הסכם כזה עם החברה. ב. אפילו אם יש הסכם עם החברה – בדרך כלל יש מגבלת זמן על שיחות כאלו, ולכן **מוטל על השואל לבדוק** עם המשאל אם כבר הגיעה המכסה המורשית.

ד. תוספת שימוש בגנרטור שבת

ראובן מנוי על 6 אמפר בגנרטור שבת השכונתי, אבל הפקק עומד על 10 אמפר, זכר לימים שהיה מותר לשכור יותר ולהשתמש יותר. השבת הזאת בטעות הוא השתמש בכל ה-10 אמפר. האם הוא צריך לשלם על שימוש זה וא"כ כמה.

- מטרת השואל להיפטר מדין "זה נהנה וזה לא חסר", כיוון שבלאו הכי בעל הגנרטור מתכנן כמיותו שלא מנוצלות, ובסה"כ אינו מפסיד כלום.
- אלא שאפילו אם כך נאמר – הרי יש כאן "שחרורייתא דאשייתא" של הפסד של ליטר (או מעט פחות) נוסף של דלק, א"כ הרי זה "זה נהנה וזה חסר".
- עונה ראובן: אם צריך לשלם – אני מוכל לשלם כ"נהנה" את מחיר הדלק, ולא כ"שוכר" את מחיר המחירון של הגנרטור (שזה הרבה יותר ממחיר הדלק בלבד).
- ואפשר לומר שיש כאן מחיר שכירות רגילה, שכן כשאומרים להדיא שלא להשתמש הרי זה כאילו אמר לו "צא", וכתוב ש"צא" הופך זאת ל"עבידי למיגר", וא"כ צריך לשלם שכירות (כברמ"א סימן ס"ג-י).

ד פ י - ע י ו ן

T

- ובעיקר: כשבעל הגנרטור אמר שלא להשתמש – לא היתה כוונתו שהכל אינו מיועד לשכירות, אלא כיוון שיש לו עומס – אינו יכול לספק חשמל לכולם, אבל בודדים שישתמשו במה שיש – **בוודאי שהוא רוצה להשכיר להם**, ולכן צריך לשלם מחיר מלא.

ה. הרחקת השבת אבידה בידיים

ראובן רצה לעזור לשמעון הזקן להעלות תיק כבד לאוטובוס, ולקח מידו את התיק והעלהו. לוי ראה את המעשה, וחשב שראובן מעלה את התיק של עצמו. וממילא כשראה שראובן יורד מהאוטובוס ללא התיק – חשב ששכחו שם, ולקח את התיק כהשבת אבידה, ושמעון – בעל התיק – לא ראה שום דבר. עתה נודע ללוי, שכוונתו לעשות דבר טוב הפך בעצם לגזל. ולאחר עמל רב איתר את שמעון, הבעלים האמיתיים. מי צריך לבוא למי?

- מדובר בנדוי"ד לא בהשבת אבידה רגילה אלא במעין גזל בשוגג (אולי יותר קל – כי הוא "אומר מותר", ואולי עוד יותר קל – כי הוא "מתכוון למצווה").
- בהגדרת גזלן בשוגג נחלקו אם דינו כמשיב אבידה או כגזלן.
- הכלל הוא ש**משיב אבידה אינו חייב לבוא למאבד**, אלא רק הודיעו שיבוא לקבל. ולכן בענייננו – על הצד שנקרא משיב אבידה – **פטור מלהשיב**.
- ואם נחשב גזלן – יש חילוק בין גזלן בשוגג לעומת גזלן במזיד:
- **גזלן במזיד** – יש לגביו **תקנת השבים שפטר והו מליך לבית הנגזל**, ומספיק שידועו, שאחרת יימנע מלשוב.
- אבל כשעשה **בשוגג** – אין מה לתת לו הנחה.
- במקרה שלנו – אילו היה בזה מזיד – היה מקום לפטרו מלבוא מצד תקנת השבים הנ"ל, אבל לצד שהוא גזלן בשוגג – נראה **שחייב להשיב**.
- **ויש עוד צד לדון** – שכן מדובר שהוא **הרחיק בידיים** את החפץ מבעליו, ובזה יש כעין **מזיק** (כבבתיבות המשפט סימן ר"ב-י), **וחייב בהוצאות הקירוב**.
- יוצא שמדין משיב אבידה אינו חייב לבוא למאבד, אבל מדין גזלן בשוגג ומדין מזיק – **חייב לבוא למאבד**.

ו. קניית בגד בערב ר"ח אב

בערב ר"ח אב אהה"צ נכנסה גב' כהן לחנות בגדים, ואמרה למוכר שרוצה לקנות בגד זה, על דעת שתראה לבעלה, ואם ימצא חן בעיניו – תקנהו. בלילה היא הראתה לבעלה, ועתה הבעל מסתפק שאם יסכים – יוצא שקונה בגד בתשעת הימים. מה הדין?

- לכאורה יש לדון בסוגיית "הלוקח כלי מבית האומן לבקרו" (בגמרא במסכת בבא בתרא דף פ"ד:), **והתוספות** שם (ד"ה הלוקח) מביא שתי שיטות ראשונים, אם דינו מדין **לוקח**, או שדינו מדין **שואל**.
- אם הוא **לוקח** – פירושו שהמקח **כבר חל בהתחלה**, אלא שיש **תנאי מאוחר** שמתנה את קיומו של המקח. ובענייננו – **המקח כבר מסוגל לחול בערב ר"ח**, וכאשר הבעל מאשר – **המקח חל למפרע מערב ר"ח**.
- אם הוא **שואל** – פירושו שהמקח **טרם חל**, ורק כאשר הביקורת הצליחה – מתחילה המכירה, ובענייננו – **הסכמת הבעל תגרום לקניין להתבצע בתשעת הימים**.

ד פ י - ע י ו ן

- ועוד יש לתלות **ביכולת הימכרו של החפץ**, שהגמרא (במסכת נדרים דף לא.) מחלקת בין חפץ שהוא **"זבינא חריפא"** (שהביקוש גדול מההיצע, בגלל חביבותו של החפץ ורצון הקונים לקנותו), ועליו דנים כדלעיל, אבל כשהחפץ הוא **"זבינא דרמי על אפיה"** (תרגום: מכר הנמצא "על הפנים", דהיינו שההיצע גדול מהביקוש, ורצון המוכר להיפטר מחפץ זה גדול מרצון הקונים לקנותו) – אין החפץ מכור או מושאל.
- ובכל מקרה – **אם כבר פסקו את מחיר החפץ – אין חשיבות לתנאי השוק**, אם החפץ מבוקש או שרוצים להיפטר ממנו (כנפסק בשולחן ערוך סימן ר"א), ובכל מקרה הרי הוא **קנוי**.
- אי"כ בענייננו – **שמחיר הבגד כבר קבוע – הסכמתו של הבעל מאשרת את הקניין למפרע, מזמן ההיתר**.
- ואפשר עוד לומר, שאדם שמוכר חפץ ברגע האחרון לפני תשעת הימים **מעוניין שיימכר**, ולכן יש סברה לומר שהוא **מקנה את החפץ כבר ברגע לקיחתו** (כאילו זה "זבינא דרמי על אפיה") .
- ואולי אפשר עוד לומר שמקח **שהתחיל בשלב ההיתר – אין צורך לעצרו**, ואפשר להמשיכו גם בתוך תשעת הימים עד לסיומו.

ז. דבורים בנופש במירון

ראובן ומשפחתו התארחו בשבת בכפר מירון. בליל שבת היה הכל תקין, אבל מהבוקר תקף נחיל דבורים את המקום, ולא נתן להם מנוח, ולא יכלו להוציא את אפם, והילדים מאד סבלו, והנאתם היתה מכאן והלאה. במוצ"ש הם כועסים מאד ורוצים שלא לשלם על אירוח זה. מה הדין?

- **ראשית** – יש לוודא שיש **התחלה לטענתם**, כי לצערנו הרבה אנשים מחפשים דופי כדי לשלם פחות, ובודים טענות מליבם...
- אלא שבמקרה זה – גם המארח **הודה שהיו דבורים**, והוסיף שלפעמים יש תופעה כזאת.
- השאלה היא אם כאשר בעה"ב יודע והאורחים לא – יש בזה משום **"הו"ל למידע"** בפועל, שבגלל זה ידו של בעה"ב על העליונה, כיוון שהפועל היה צריך להתנות ולומר שאם יהיה מצב כזה – עדיין תחוייב לשלם לי. וכיוון שלא אמר – איהו קאפסיד אנפשיה. ולכן גם בענייננו ידם של השוכרים על העליונה, מדוע בעה"ב לא הודיע להם על אפשרות כזאת.
- אלא שכל זה **בדבר שהוא שכיח**, אבל במקום שהדבר קורה לעיתים רחוקות – וכי מוטל על כל משכיר בית במירון לומר לציבור: דעו לכם כי עלולות להיות דבורים אחת לשבע שנים (אולי 20 שנה...)? פשיטא שלא. אי"כ **האונס הוא של שניהם**.
- לאחר שהמקום הושכר, **והתחדשה בעיה – אין זה מקח טעות**, כי לא היה מום במקח בשעת קניינו – אי"כ אולי אפשר לומר לשוכר **שנסתחפה שדהו**, וכמו שבבהמה **"הבריקה או נלקחה לאנגריא"** (כגמרא במסכת בבא מציעא דף ע"ח, שהבהמה השכורה יזוקה או נלקחה לעבודת המלך) לאחר תחילת השכירות – פסידא דשוכר.
- טענה לטובת השוכרים, **שבנופש אפשר למהר ולטעון מקח טעות**, שכל דבר שמפריע בדרך כלל קצת – בנופש זה מפריע הרבה, כי כל מטרת הנופש הוא שלא יהיו כל מיני טרדות, ולכן מזגן לא עובד וכיו"ב הוא עילה לטענת מק"ט וכו'. דבורים מסתמא לא גרע מזה, ולכן מסתבר שלא קיבלו תמורה מלאה לכספם.

ד פ י - ע י ו ן

1

- וכל זה – אילו המום או ההטרדה היתה תלויה במשכיר, אבל הימצאות או אי הימצאות דבורים – מה זה שייך לתנאי האירוח, ומה זה שונה ממוג אוויר חם מדי או קר מדי שפגם באירוח, שבוודאי אין מה לתלות במשכיר את הבעיה...
- ולכן תשלם המשפחה את כל מחיר האירוח.

ח. אמריקאי שמכר חדר אחד פחות

ראובן בא מאמריקה ורוצה למכור את דירתו שבארץ ישראל, ופירסם מודעה על דירת שלושה חדרים, במחיר מקובל של שלושה חדרים. אנשים שהגיעו לראות את הדירה נדהמו למצוא דירת 4 חדרים בגודל 120 מטר, ומיד רצו לקנות את הדירה במחיר הזול שהוצע. לאחר הקניה – התברר לראובן שבישראל, שלא כבאמריקה, סופרים את כל החדרים, בעוד שבאמריקה החדר הגדול, הסלון, אינו נספר במספר החדרים, וזו היתה סיבת הטעות, ולכן הזדרזו הקונה לקנות. טוען ראובן שהרי זה מקח טעות, ואילו ידע שמדובר בדירת 4 חדרים – היה מוכר לפי המחיר בהתאם. הקונה שמח בשגגתו של ראובן ולא מסכים לחזור במקח. מה הדין?

- אם יש וויכוח בלשון – בוודאי שהשפה המקומית קובעת. פירוש הדבר שהחוזה הוא בר תוקף, ואי אפשר לטעון עליו מקח טעות.
- אלא שיש עיצה טובה לראובן: אמנם השפה המקומית קובעת, ובשפה זו נמכרה הדירה. ואכן בכל המקומות הרשמיים העוסקים בדירה זו – מצויין המקום כדירה בת 3 חדרים, הן במודעה בעיתונות, הן בפרסום אצל המתווך, והן – וזה פשוט – בחוזה המכירה. ובחוזה כתוב שנמכרים שלושה חדרים. יכול ראובן לומר שנכון שהוא מכר שלושה חדרים, וחדר אחד בדירה שייר לעצמו, לשימושו ולצרכיו. ולשון החוזה מוכיח זאת...

ט. הופעה בעזר מציון למקבלי כרטיסים אישיים

אגודת "עזר מציון" ערכה הופעה באולם גדול, והזמינה להופעה זו את כל הבנות והנשים שעבדו בהתנדבות בקייטנות הקיץ. על כל הזמנה היה כתוב "אישי ואינו ניתן להעברה". אשתו של ראובן רוצה להעביר את הכרטיס לאחותה. האם היא יכולה?

- לכאורה מה השאלה, הרי כתוב ש"הכרטיס אינו ניתן להעברה". א"כ הנכנס שלא ברשות הוי שואל שלא מדעת.
- אמנם דין גזילה אין כאן – כיוון שלא לקחו כלום, אבל עברו על רצון הבעלים, שלא הסכימו שאשה זו תהיה כאן.
- אלא שיש מה לבדוק, שכן כמעט בכל המקרים כתוב נוסח זה, כמס שפתיים שאינו מחייב.
- ובאמת קשה להתיר, שכן לפעמים יש לאגודה כל מיני שיקולים מדוע להזמין רק את אלו שאכן הוזמנו, ונמנה כמה שיקולים כאלה (ומתבר שיש עוד): א. שיקולי כמיות: יש חשבוך שלא כל מי שהוזמן יכול להגיע, ונניח שהרגילות היא שמגיעות שני שלישי. א"כ הפצת 15,000 כרטיסים מצריכה להזמין מקום לעשרת אלפים נשים בלבד. אבל אם מי שלא יכולה להגיע תיתן את כרטיסה לאחרת – צפי זה מפסיק להיות נכון. ב. חוויות וריגושים: לפעמים ההופעה בנויה על חוויות שהיו

ד פ י - ע י ו ן

בקיטנות, או דברים מרגשים ואישיים של המטופלים, דבר שאוזן לא "משפחתית" תדחה, הדבר ישפיע על האווירה הכללית. ג. **עידוד למתנדבות:** יש אינטרס לאגודה לתגמל אכן את מי שהתנדב בפועל, אולי יש בזה גם קצת לעורר קנאה, כדי שפעם הבאה תרצה אחותה להתנדב, בידועה שאחרת אין אפשרות להיכנס למופעים.

- ובפרט, שכבר למדנו לעיל שכשאומרים להדיא שלא להשתמש הרי זה **כאילו אמר לו "צא"**, ובדיני שכירות – זו סיבה לשלם שכירות (כברמ"א סימן ש"ג-י), ובדיני שימוש – הרי זה כאילו שואל שלא מדעת, והרי יש בזה צד של **גזל הבעלים**.

י. גנב סידורים מהכותל המערבי

ראובן גנב 100 סידורים מהכותל המערבי, ומכרם בארה"ב ב-1,000 דולר כל סידור. עתה שב בתשובה ורוצה לדעת האם חייב להחזיר וכמה.

- ויש בזה לכאורה כמה אפשרויות: א. לחפש ולהשיב את הסידורים עצמם. ב. להשיב את שוויים האמיתי, כסידורים משומשים – 5 שקל לסידור. ג. להשיב את שוויים כסידורים חדשים – 30 שקל לסידור. ד. לשלם את כל מה שהרוויח – 1000 שקל לסידור.

- הכלל הראשון הוא שכל עוד הגניבה בעין – יש להשיבה אותה עצמה (כבסימן שנ"ד לגבי גניבה וסימן ש"ס לגבי גזילה). ולכן בוודאי בשלב ראשון – לכאורה יש לחפש את הסידורים עצמם.

- אמנם אם היה יאוש ושינוי רשות – קנה את החפץ, וצריך להשיב את דמיו. ובמקרה שבענייננו – בוודאי שלא היה יאוש, ולכן לפי כולם לא קונה את הסידורים עצמם, וצריך להשיבם.

- האם צריך לטרוח ולהביא את הסידורים או מספיק לתת מיקום (שיתן לרב הכותל את מספרי הטלפון שבהם נמצאים הסידורים...) – ובשולחן ערוך (סימן ש"א) מופיעים דינים לגבי השבת הגניבה, ואין זכר לזה שהגנב צריך לטרוח ולהביא את הגניבה, אלא מספיק שיודיע לבעלים על מקום הימצאו.

- ועוד בשולחן ערוך (בסימן ש"ז-א), שאין הגנב צריך להחזיר את החפץ בעצמו לנגנב. ונחלקו הפוסקים מדוע: **סמ"ע:** תקנת השבים. **ש"ך:** מעיקר הדין סגי בהודעה בעלמא.

- אמנם נחלקו הפוסקים אם דין הפטור מהשבה הוא תמיד או רק כאשר הגנב עבר מקום, שדעת הש"ך (בסימן ש"ו) שאם נמצא באותו מקום של שעת הגניבה – חייב הגנב לטרוח ולהשיב הגניבה לבעליו. ודעת הנתיבות המשפט (בסימן רל"ב) שתמיד סגי בהודעה בעלמא.

- וא"כ יכול הגנב לומר קים לי כהנתיבות המשפט ולהיפטר מלהשיב את החפץ עצמו (ומסתמא גם לפי הש"ך – לאחר שמכר כבר אינו צריך להשיב את החפץ עצמו).

- סברה נוספת מדוע אינו צריך להשיב את החפץ עצמו – כי לבעלים אין שום נפק"מ אם לקבל את הסידורים האלו עצמם, ולא אכפת להם לקבל סידורים אחרים, ואדרבה: הם מעדיפים סידורים חדשים (דוגמה דומה: בסימן שנ"ט-ב ובש"ך שם לגבי הפץ העומד להימכר מותר לגנוב על מנת לשלם את כספו ולזכות החפץ מיד, כי זאת זכות עבור הבעלים, וגם כאן ייתכן שזו זכות לבעלים לקבל סידורים חדשים).

ד פ י - ע י ו ן

ח

- ואולי לצד שני – אין זו זכות, כי תורמי הסידורים רוצים שיתפללו דווקא בסידורים שלהם, אלא אייכ יביא הגנב סידורים אחרים ויאמר שהם לעילוי נשמת מי שהסידורים הקודמים היו שלהם.
- ולגבי כמה כסף להשיב (לפי מחיר משומש, לפי מחיר חדש, לפי הערך המופקע שהשיג עבורם) יש לומר כדלהלן:
- בשולחן ערוך (סימן שס"ג-ג): שכר והשכיר לאחרים ביותר – אם היה לו רשות להשכיר – המותר לעצמו, ולא – המותר לבעליו.
- וכתב הנתניבות המשפט (בסימן שס"ג-ג) שלפי זה במטלטלין – שאין לו רשות להשכיר – השכר תמיד לבעלים, שאין אדם עושה סחורה בפרתו של חברו. ואייכ גם בנדו"ד הרי זה כאילו הגנב הוא שליח להשכרת הסידורים, ולכן מעביר את הרווחים לבעליו (ויעוין בנתיבות המשפט סימן שס"ד-ד שמעתיק דין זה גם לגבי מכירה ולא רק שכירות).
- לגבי תקנת השוק – מובא בשולחן ערוך (בסימן ש"ו) שכאשר הגנב מכר במחיר גבוה – מחזיר הבעלים את המחיר הגבוה לנגנב, ומוציא את ההפרש מהגנב. אייכ בענייננו לכאורה צריך הגנב להחזיר את כל הרווחים.
- ואולי יש לומר, שאלף דולר אינו המחיר האמיתי של הסידור, שהרי שוויו באמת רק כ-30 שקל, ומה שהוציא יותר – זה בגלל ההברקה שלו – ומה זה קשור להשבת הגזילה לבעלים (הרי הבעלים עצמם היו מוציאם בחו"ל רק כמה עשרות שקלים ולא כל כך הרבה...).
- אלא שכתב בספר משפטים ישירים (חלק ב-לה) שגנב ספר ומכר ביותר – כל הרווח לבעלים, שכן אין אדם עושה סחורה בפרת חברו, וכל סחורה היא טירחה ורעיון של הטורח, ובכל זאת כל הסכום חוזר לבעליו (יש סיפור עם מרן הקהילות יעקב זצ"ל, על אשה שקנתה ארנק ללכתה, ולא רצתה ארנק ב-50 שקל אלא ארנק ב-70 שקל, ונתן לה המוכר את אותו ארנק עצמו...אמר הקה"ה ששפיר עבד כי לא רצתה ארנק אחר רק מחיר אחר...).
- וכך כאן – כל הרווח הוא מממון הנגנב ולכן כולו חוזר לנגנב.
- אמנם אפשר לחלק, ששם הוא שווי אמיתי וכאן הכל הזוי, ואין שוק אמיתי כזה, ולכן אולי אין זה רווח מהחפץ אלא מהדמיון, ודבר כזה נחשב שלו, ואינו צריך להשיב.
- ובפרט – שאם אין הבעלים רוצה דווקא את הסידורים המקוריים, אלא את השווי – שילך הגנב ויקנה סידורים, ויאמר לנגנב שנותן לו סידורים שאפשר למוכרם ב-1000 דולר כל אחד, ולכן השיב את כל דמיהם במלואו...
- ואולי לצד שני: הכסף שקיבל נחשב כסף גנוב, שכן אין מחיר לסידורים כאלו – אייכ הוא חייב להשיב את הממון לבעליו, לאלו שקנו את הסידורים, ואם אינו יכול – שיעשה בהם צורכי רבים.
- ויש עוד לדון מה הדין בנדו"ד, שהרי הוא ממון שאין לו תובעים, שכן אין כאן בעלים לסידורים אלו, ואולי הם כספי מדינה, או כספי השותפים, או כספי כלל ישראל, ואייכ יש לדון היאך משיבים דבר כזה.

יא. מזגן שמפריע לאחר הבניה

ראובן, שמעון ולוי גרים זה מעל זה בבית משותף. ראובן ולוי – הגרים בקומה ראשונה ושלישית – רוצים לבנות, ושמעון מסכים להשתתף עימם כבר עתה בתשלום היסודות והעמודים, אע"פ שעדיין לא רוצה לבנות. וכן עשו. עתה בא לוי – השכן העליון – בטענה לשמעון האמצעי, שהמזגן שלו מפריע לו לישון,

ד פ י - ע י ו ן

דווקא עכשיו זה מפריע כי המזגן נמצא בתוך חלל הבניה, וזה כאילו בתוך הבית ולא מחוצה לו. והוא דורש משמעון להוציא את גוף המזגן אל מחוץ לתוואי הבניה. האם הוא יכול לדרוש זאת?

- כנראה שבדור של "חוצפא יסגי" הכל מותר... כדלקמן:
- שמעון לא היה חייב כלל להשתתף עימם בתשלום כל עוד הוא עצמו אינו בונה, והוא בכל זאת שילם.
- ועוד: שמעון לא היה חייב להסכים להרשות להם לבנות, כיוון שכל הבית מעתה יהיה שרוי באפילה, עד שגם הוא יבנה.
- האם זו לא סיבה לפתור עבור שמעון את בעיית המזגן?...
- וביותר: יש כלל שכל מה שאדם מתיר לשני לבנות, זה דווקא באופן שהוא לא ייזק. ממילא בוודאי שמונח בהסכמתו של שמעון לבינייתם של שכניו – שלא יבואו לדרוש ממנו לשלם על כל מיני הוצאות שתיגרמנה כתוצאה מהבניה. וממילא הוא יכול לומר להם: על דעת שתדרשו ממני לשלם – ע"ד זאת לא הסכמתי. וזו סיבה שבוודאי אינו צריך לעשות מעשה בידיים ולהוציא ממון. ופשוט.

יב. שניים ששכרו דירה עם סוכה

ראובן ושמעון שכרו כל אחד דירה מחילוניים באותו בניין. לכל אחד מהם יש סוכה בדירה. אלא שהתברר ערב סוכות שהפיברגלס של העליון מכסה את הסוכה של התחתון. טוען השוכר התחתון לשוכר העליון: אל תפתח את הגגון, שכן בזה אתה מכסה את סוכתי ומזיק אותי. אומר לו העליון: זכותי להשתמש בסוכה שבדירה ששכרתי. מתברר שגם הקבלן וגם המשכירים הם חילוניים, שמעולם לא חשבו על הנושא ומעולם לא פתחו את הגגונים של הסוכה, ובכלל לא ידעו על הסתירה שבשימוש של שניהם. מה הדין?

- יש פיתרון טכני, לעשות ציר שהפיברגלאס ייפול כלפי מטה, אלא שזה עולה כסף, ואף אחד לא רוצה להשקיע כסף.
- גם אין אפשרות לתבוע כסף מבעלי הדירות, כיוון שהם לא משתפים פעולה.
- התחתון אומר לעליון אתה מזיק אותי, והעליון אומר: מעולם לא היה לך שטח זה, כי כך בנו את העליון.
- הרב שאותו שאלו אמר להם שכיוון שאין פיתרון לצד אחד יותר מהצד השני – בינתיים שיתפשרו לחלק ביניהם את זמן השימוש.
- אחד הת"ח אמר שיבדקו אולי אפשר לפתוח את הגגון בחצי גודל, כדי שלכל אחד יהיה סוכה פחות מהודרת, אבל קיימת
- וברור שזה פיתרון בסברה בענייני פשרות, אבל לא בעיקר הדין.
- ויש כל מיני מנהגים, יש אומרים שהכל תלוי במי ששוכר ראשון, ואחרים אומרים שתלוי במי שפתח ראשון את הסוכה, ואולי זה תלוי במי שבנה ראשון את הסוכה. וכל אחד יעשה כמנהגו. וצריך לעיין.
- וייתכן שאין לאף אחד מהם חזקה, כי השני לא ידע שצריך למחות.

יג. מי קודם בתור לנדנדה

ראובן הגיע לנדנדה שבגינה הציבורית עם חמישה ילדים, והתחילו להתנדנד לפי התור. בא שמעון שיש לו ילד אחד, וביקש להצטרף למתקן, שלאחר שילד

ד פ י - ע י ו ן

7

אחד של ראובן יתנדנד – יתנו גם לבן שלו, שהרי לא ייתכן שהוא יחכה כל היום עד שיגמרו כל משפחת ראובן, בעוד שיש לו רק ילד אחד. מה הסדר הנכון לתור זה?

- יעויין **במשנה ברורה** (סימן קל"ב) לגבי חלוקת קדיש בין יתומים, שבמשפחה אחת יש חמישה יתומים ובשניה יש רק יתום אחד, היאך מחלקים את הקדישים – לפי **משפחה** (ואם יש שישה קדישים יתחלקו שלושה למשפחה זו לחמשת ילדיהם ועוד שלושה לאותו יתום של המשפחה השניה) או לפי **היתומים** (וכל יתום יקבל קדיש אחד), ונפסק שהולכים לפי היתומים, שכן כל אחד מהם חייב בכיבוד אב.
- ואולי נשליך לכאן, **שכל ילד רוצה לשחק**, ולא חשוב לאיזה משפחה הוא שייך. ולכן נלך לפי הילדים.
- ואולי כלך לדרך זו, שמאחר שמשפחת ראובן הגיעה למתקנים לפני משפחת שמעון, והרי זה דומה לאדם שהגיע לתור בבנק ויש לו עשר פעולות לעשות, ואחריו עומד אדם עם פעולה אחת בלבד, ברור שהראשון קודם בכל פעולותיו.
- **וצריך עיון.**

יד. מה משמעות המילים "באיזור שיכון ג'?"

ראובן היה שותף של שמעון במעון לילדים בשיכון ג'. עתה עשו הסכם פירוק שותפות, ואחד הסעיפים בהסכם הוא ששמעון לא יפתח מעון כזה ב"איזור שיכון ג'". עתה מבקש שמעון לפתוח מעון מסוג זה בסוף אותו רחוב, כחמישה בתים משם, אבל מוניציפלית זה כבר שייך לעיריית רמת גן. האם ההסכם מגביל אותו מלפתוח שם או לא.

- לכאורה מבחינת **פירוש המילים** – המילה "באיזור" ניתנת לפירוש בשני אופנים:
- **אפשרות א:** לפני שכותבים מקום – כותבים שמדובר באיזור, אבל אין למילה "באיזור" משמעות מיוחדת.
- **אפשרות ב:** הכוונה לא רק לשיכון ג', אלא גם לסביבה הקרובה לשיכון זה, זה הכוונה במילה "באיזור" (כמו מה השעה? באיזור 12:00, והכוונה מסביב למספר 12:00...).
- ממילא צריך לתת למשפט זה משמעות לפי הנושא שבו עוסקים: ברור שאם אבי הבת יבטיח לחתנו דירה באיזור שיכון ג' – לא כלול בזה שיכול לתת לו דירה ברמת גן על גבול שיכון ג', ובהקשר הזה – "באיזור" בא להגדיר מקום מדויק.
- מצד שני – בנושא שבענייננו – מסתבר שלא אכפת להורי הילדים, במקרה של מקום פרטי, מה בדיוק שייכותו המוניציפלית, וכן גם הצד השני בחוזה בוודאי לא התכוון מבחינת רשויות, אלא רק מבחינת קירבה למעון הקודם, ובהקשר זה המילה "באיזור" כוונתה לסביבה גיאוגרפית של המקום.
- וראיה שהכל תלוי בפסיכולוגיה של הצדדים: ברור שאם היה מנסה לפתוח מעון ברחוב חזון איש – היה פשוט לכולנו שזה מחוץ להסכם, למרות שמבחינת קירבה גיאוגרפית זה קרוב מאד. וההסבר הוא שרח' חזון איש מוגדר כמקום אחר. א"כ כנראה שזו משמעות הגדרת "איזור שיכון ג'" כמהות מקומית ולא כסביבה גיאוגרפית.

ד פ י – ע י ו ן

טו. מחלוקת עובד ומעביד לגבי פיצויים

העובד טוען שפוטר, ולכן דורש פיצויים, המעביד טוען שהעובד התפטר, ולכן לא מגיע לו פיצויים. על מי להביא ראיה?

- יש כאן מעין "סתירה" בין המערכות, שעפ"י התורה "המוציא מחברו עליו הראיה", והעובד צריך להביא ראיה כדי לקבל פיצויים. אבל, להבדיל, עפ"י החוק – **המעביד חייב** לשלם פיצויים, אלא א"כ הוא מראה סיבה לפטור.
- ולא היינו נדרשים להתייחס לחוק, ובפרט לא כאשר יש את חוקי תורתנו הקדושה, אלא שכל הסיבה לשלם פיצויים מתחילה כמנהג שמקורו בחוק האזרחי. מצד שני – דיני הראיות לא נלקחו משם, אלא בלעדית מהתורה.
- וא"כ כאשר מעורבים דיני ראיות שלנו עם מנהג הלקוח מדיניהם – היאך נוהגים: **"דון מינה ומינה"** (כבגמרא ב"ק דף כ"ה, לגבי לימוד גזירה שווה בין טומאת שרץ לטומאה באוהל המת, אם שאם אומרים דון מינה ומינה – צריך לקחת הכל ב"עיסקת חבילה", ולקבל גם את הטומאה כטומאת יום אחד, ואם אומרים "דון מינה ואוקי באתרא" מעתיקים רק את יסוד קבלת טומאה מהשרץ, אבל את מספר הימים משאירים על שבעה ימים ככל טומאות המת), ומקבלים מהם גם את דיני הראיות למקרה זה, או **"דון מינה ואוקי באתרא"**, ומה שקיבלנו – קיבלנו, ותו לא.
- ואמנם יש **לחלק** לשני הכיוונים: **א.** שגם מי שאומר בפיצויים לקחת מהמעביד – יכול ללמוד "דון מינה ואוקי באתרא" כי אין קשר בין דיני מנהגים לדיני צורות לימוד מהתורה. **ב.** שגם מי שאומר בטומאה להשאיר את המפץ על טומאת שבעה ימים, מדין "דון מינה ואוקי באתרא" – יכול להודות בפיצויים שיאמרו "דון מינה ומינה", ויחייבו את המעביד להישבע, שכן יש בצד זה היגיון (ולא רק גזירת הכתוב "טכנית"), כדלקמן.
- ואולי יש צד נוסף: הואיל ו**דרך המעבידים להטיל דופי בעובדיהם**, כדי להיפטר מפיצויים, א"כ מן הראוי שהוא יישבע.
- ובאמת – הכל תלוי **בשורש הגדרת המושג "פיצויים"**: האם הכוונה שכל עובד מגיע פיצויים, וא"כ המקרה הוא של **"איני יודע אם פרעתיך"**, וחייב לשלם או להוכיח. או הכוונה שאם תוכיח חיוב – תקבל פיצויים, וא"כ המקרה הוא של **"איני יודע אם התחייבתי"** ופטור.

טז. החליף מכוננית גדולה בקטנה ונגנבה הקטנה

ראובן רוצה לצאת מחוץ לעיר יחד עם משפחתו, אלא שהמכוננית שלהם מכילה רק 5 מקומות. ביקש ראובן משמעון להחליף מכוננית, מאחר ולשמעון יש מכוננית גדולה של 10 מקומות. שמעון חנה את המכוננית הקטנה מתחת למשרדו, ושם היא נגנבה. האם צריך שמעון לשלם לראובן על המכוננית?

- בשלב ראשון – יש לבדוק אם החלפת המכונניות היתה **באותו זמן בזיוק**, ואם כן – יוצא שהמציאות המתוארת במקרה זה היא של **שמירה בבעלים**, כפי שלמדנו **בגמרא** (במסכת בבא מציעא דף צ"ג), ונפסק להלכה **בשולחן ערוך** (סימן רצ"א-כח): המפקיד אצל חברו, בין בחינם, בין בשכר, או השאלו, או השכירו – אם שאל השומר את הבעלים עם הדבר שלהם או שכרם – הרי השומר פטור מכלום אפילו פשע בדבר ששמר, ואבד מחמת הפשיעה – הרי זה פטור, שנאמר "אם בעליו עמו – לא ישלם".

ד פ י - ע י ו ן

יב

- **דרך אחרת לדון** הוא עפ"י **המשנה** (במסכת בבא מציעא דף פ:): שמור לי ואשמור לך – שומר שכר. א"כ גם בענייננו – כיוון שלכאורה מתקיימת כאן תכונה זו – א"כ יוצא ששמעון הוא שומר שכר, וממילא חייב בגניבה ואבידה.
- ואולי יש לחלק, שכן שמעון אינו צריך את החלפת המכונות, וכל מעשהו הוא בעצם עשיית טובה לראובן באופן שלא ייראה כמתנה גמורה, וראובן הוא זה שצורך לטובה זו, וא"כ ההדדיות שנראית כאן היא רק חיצונית בלבד, ובאמת אין כלל הדדיות בהחלפה זו, וממילא זה אמור להיראות גם באיכות השמירה, ולכן אולי שמעון אינו שומר שכר אלא רק שומר חנם, ופטור בגניבה ואבידה.
- ואם כן – נלך לצד שני – ונשאל גם על ראובן, אולי הוא ייקרא שואל, ויתחייב אפילו באונסין (אילו היה נגב ממנו בדרך אונסין, כגון ליסטים מזויין)? מסתבר שלא נאמר כן, כיוון שמסירתו את מכונתו לשמעון, ואפילו שלשמעון לא היתה בזה הנאה שלימה – מכל מקום יש בזה כבר משום הורדת שם "שואל" מראובן, שכן כבר לא כל הנאה שלו (שהר "שילם" בריכבו על "השאלה" זו).
- דרך נוספת להתבונן בסוגיה זו, היא עפ"י שיטת הגינת וורדים (חלק א, חושן משפט כללים א-ב), שאדם נותן לשמור על דעת איכות השמירה שרגיל השומר לשמור. וכאן כולם יודעים שצורת השמירה היא לחנות את הרכב נורמלי. ולכן אין זו גניבה אלא אונס. וא"כ – יהיה שמעון פטור.

יז. החזרת עגלת ילדים ומחילה על המחיר

ראובן קנה עגלת תינוק ב"פינת הצעצועים", ושילם 600 שקל. לאחר מכן ראה בתקשורת שאפשר לקנות מוצר זה ב-550 שקל. והתקשר ל"פינת הצעצועים" ואמר: ראיתי שיש מוצר כזה בהנחה של 50 שקל, ואני מבקש מכם לתת לי הנחה של 50 שקל. אמרה לו הפקידה: כאן זה לא שוק. אם אינך רוצה את המוצר וטרם פתחת את האריזה – אתה רשאי להחזיר את העגלה, ותקבל את הכסף בחזרה. ראובן החליט שלא שווה לו כל הטירחא בשביל 50 שקל, ופתח את האריזה במטרה לרכוש סופית את העגלה. כעבור זמן – צלצלו מ"פינת הצעצועים", אמרו לו: אל תחזיר את העגלה, אנו נשלח לך זיכוי בסך 50 שקל. האם מותר לו לזכות בכסף זה?

- יש לדון בזה מדוע החליטו ב"פינת הצעצועים" לתת לו 50 שקל: אם בגלל שרוצים לקוח מרוצה, שלא ילך לרעות בשדות אחרים – א"כ אין קשר בין זמן הקניין לבין פתיחת האריזה.
- אבל אם חשבו שרק בדרך זו יוכלו לרצות לקנות, א"כ כאשר מדובר שהוא כבר התרצה עוד לפני וויתורם על הכסף – א"כ עליו לידע אותם בזה, ואחרת ייתכן שהכסף נקרא גזל בידו.
- אמנם מסתבר שאם יתקשר אליהם, ויספר להם בדיוק היאך היה המעשה – יאמרו שהכסף יהיה שלו בכל גוונא. אבל בוודאי שאין לסמוך על זה, והטוב ביותר הוא להתקשר אליהם ולשמוע מה דעתם.